

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

ŠTÚDIA ZAMERANÁ NA REALIZÁCIU PRÍSTUPOVÝCH PRÁV OSÔB SO ZRAKOVÝM POSTIHNUTÍM S VODIACIM PSOM DO VZDELÁVACÍCH ZARIADENÍ

(P0587 – ZREALIZOVANÉ HODNOTENIA, ANALÝZY A ŠTÚDIE)

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Autori: Odborní zamestnanci Výcvikovej školy pre vodiace a asistenčné psy

Výcviková škola pre vodiace a asistenčné psy, Sekulská 672/1, 841 04 Bratislava

Štúdia vznikla v rámci projektu **Tvorba a optimalizácia lepšej verejnej politiky v záujme odstraňovania bariér spoločenského začlenenia zrakovo postihnutých**, kód ITMS2014+ projektu: **314011L721**

OBSAH

1. Úvod do problematiky a cieľ štúdie	4
2. Vodiaci pes ako kompenzačná pomôcka	5
2.1. Definícia vodiaceho psa	5
2.2. Účel vodiaceho psa podľa slovenského právneho poriadku	6
3. Identifikácia problémov	6
3.1. Porovnanie uplynulých rokov so súčasnosťou	8
4. Realizácia monitoringu prístupových práv osôb s ťažkým zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa, do vzdelávacích zariadení	10
4.1. Kvantitatívne a kvalitatívne ukazovatele.....	11
4.2. Výsledky monitorovania	11
A. ODPOVEDE MAJITEĽOV VODIACEHO PSA	12
B. ODPOVEDE PRACOVNÍKOV VZDELÁVACÍCH ZARIADENÍ.....	16
C. INTERAKTÍVNY MONITORING	25
5. Záver.....	26
POUŽITÉ ZDROJE.....	27

1. Úvod do problematiky a cieľ štúdie

Ťažké zrakové postihnutie sa vyskytuje v populácii každého štátu. Slovenská republika nedisponuje vlastnými štatistikami o počte ľudí s ťažkým zrakovým postihnutím a opiera sa o medzinárodné štatistiky svetovej zdravotníckej organizácie, ktoré sa týkajú predmetnej komunity ľudí. Svetová zdravotnícka organizácia udáva, že z celkovej populácie jednotlivých krajín je približne 1,5% ľudí s ťažkým zrakovým postihnutím. Z toho vyplýva, že približne 75 000 ľudí v SR využíva niektorú z kompenzačných pomôcok alebo ich kombinácie. Pre výber kompenzačných pomôcok v oblasti mobility a orientácie sú pritom určujúcim faktorom nielen preferencie osoby so zrakovým postihnutím, ale aj rozličné diagnózy a stupne zrakového postihnutia.

Ľudia so zrakovým postihnutím majú **v oblasti mobility a orientácie** na výber z niekoľkých prostriedkov určených na kompenzáciu ich typu postihnutia alebo ich kombinácie. Sú nimi, napríklad, **osobná asistencia, biela palica, rôzne navigačné systémy, vodiaci pes**. Osobná asistencia je v rámci mobility využívaná ľuďmi, ktorí nemajú ambíciu alebo potrebu pohybovať sa prioritne samostatne, alebo im to ich zdravotný stav neumožňuje. Mobilita s pomocou bielej palice je voľbou pre ľudí, ktorí chcú byť samostatní, majú predpoklady na samostatný pohyb a ich zdravotný stav im takúto samostatnosť dovoľuje. Navigačné systémy, ktoré sú súčasťou technickou novinkou, sú určené pre ľudí dobre sa orientujúcich v technických pomôckach akými sú informačné systémy. Vodiaci pes je voľbou pre ľudí so zrakovým postihnutím, ktorí majú vzťah ku psom, sú ochotní venovať svojmu štvornohému partnerovi svoj čas a za jeho službu sú pripravení zdieľať svoj každodenný program práve s touto kompenzačnou pomôckou. Výber vodiaceho psa ako kompenzačnej pomôcky je pritom voľbou pre ľudí so zrakovým postihnutím, ktorí chcú byť vo veľkej miere nezávislí. Vodiaci pes je najnáročnejšou kompenzačnou pomôckou vzhľadom na získanie potrebných zručností zrakovo postihnutého majiteľa a jeho zdravotný stav. Zároveň ale poskytuje svojmu majiteľovi najvyšší komfort pohybu.

Cieľom štúdie je poukázať na neustále pretrvávajúce problémy v realizovaní prístupových práv, a teda nediskriminácií osôb s ťažkým zdravotným postihnutím z dôvodu ich rozhodnutia využívať ako kompenzačnú pomôcku pomoc psa so špeciálnym výcvikom.

Diskriminácia osôb s ťažkým zdravotným postihnutím, ktoré sprevádza pes so špeciálnym výcvikom, je prítomná napriek explicitne formulovanému predpisu, ktorý uvádza, že: „**Fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím odkázaná na sprevádzanie psom so špeciálnym výcvikom má právo byť sprevádzaná psom so špeciálnym výcvikom na verejne prístupných miestach.**“¹ V zmysle uvedeného predpisu sa taktiež na fyzickú osobu s ťažkým zdravotným postihnutím odkázanú na sprevádzanie psom so špeciálnym výcvikom **nevzťahuje zákaz vstupu so psom na miesta, kam je iným psom, deklaroványm ako domáce zvieratá, vstup zakázaný.**² To znamená, že akékoľvek nepovolenie vstupu do obchodnej prevádzky osobe s ťažkým zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa, sa považuje za diskrimináciu.³ Vodiace psy, a rovnako ostatné psy so špeciálnym výcvikom, sú oslobodené od povinnosti mať pri sprevádzaní osoby so zrakovým postihnutím nasadený

¹ Ustanovenie §4a Zákona o podmienkach držania psov

² Ustanovenie § 5 ods. 1 písm. b) Zákona o podmienkach držania psov

³ Ustanovenie § 2a Zákona o rovnakom zaobchádzaní

náhubok.⁴ Dôvodom výnimky je fakt, že jednou z úloh psov so špeciálnym výcvikom je podávanie spadnutých predmetov, ktoré ich majiteľ nevidí alebo nedokáže zdvihnúť.

2. Vodiaci pes ako kompenzačná pomôcka

2.1. Definícia vodiaceho psa

Podľa slovenskej legislatívy je vodiaci pes kompenzačnou pomôckou a má v tomto kontexte iné postavenie a práva ako pes, ktorý je definovaný ako domáce zviera. Vodiaci pes **patrí do kategórie psov so špeciálnym výcvikom**, kde patria aj asistenčné a signálne psy.⁵ Psy so špeciálnym výcvikom patria medzi kompenzačné pomôcky, pričom kompenzačné pomôcky slúžia na kompenzáciu sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia a ich cieľom je zmiernenie alebo prekonanie sociálneho dôsledku ťažkého zdravotného postihnutia.⁶

Vodiace psy, sprevádzajúce osoby so zrakovým postihnutím, teda nie sú obyčajné psy, ako sa mnohí ľudia mylne domnievajú.

Vodiaci pes a jeho majiteľ absolvujú dlhotrvajúci špeciálny výcvik, pričom pes pred začatím samotného výcviku absolvuje **zdravotné a povahové testy**,⁷ ktoré potvrdia alebo vylúčia vhodnosť psa pre daný typ práce v oblasti zdravia aj povahy, a zároveň sú určujúcim prvkom pre zaradenie do konkrétnej skupiny pre prácu vodiaceho, asistenčného, alebo signálneho psa podľa vybraných aspektov jeho správania, jeho pracovných a mentálnych preferencií, jeho slabých a silných stránok a fyzickej spôsobilosti. Taktiež po ukončení špeciálneho výcviku je žiaduce, aby pes preukázal svoje zručnosti pred odovzdaním osobe s ťažkým zdravotným postihnutím.⁸

Status vodiaceho psa a oprávnenosť osoby s ťažkým zrakovým postihnutím používať vodiaceho psa preukazuje osoba so zrakovým postihnutím služobným preukazom psa, v ktorom je uvedené číslo zhodné s číslom na známke psa. Znamka psa musí byť taktiež opatrená slovenským aj anglickým názvom typu špeciálneho výcviku (guide dog, assistance dog, hearing dog).

Služobný preukaz vodiaceho psa slúži na účely preukázania oprávnenosti sprevádzať svojho majiteľa do všetkých verejne prístupných priestorov a priestranstiev, a to aj všade tam, kde je vstup so psom zakázaný.

⁴ Ustanovenie § 4a ods. 2 Zákona o podmienkach držania psov

⁵ Ustanovenie §25(1) Zákona o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia

⁶ Ustanovenie §24 (2) Zákona o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia

⁷ Napriek tomu, že neexistuje legislatívny predpis definujúci požiadavky na vodiaceho, asistenčného a signálneho psa v oblasti zdravia, povahy, fyzických predpokladov a zručností na konkrétny typ práce, ktorú má vykonávať, je etické aby sa tejto problematike venovali osoby oprávnené na výcvik psov so špeciálnym výcvikom a každý pes by mal byť vybraný s ohľadom na fakt, že jeho majiteľom a psom bude osoba s ťažkým zdravotným postihnutím.

⁸ Neexistuje legislatívny predpis požadujúci preukázanie potrebných zručností psov so špeciálnym výcvikom a je na etike osoby oprávnenej na výcvik, dodávať osobám s ťažkým zdravotným postihnutím psov, iba psov, ktoré boli preskúšané a svoje zručnosti úspešne deklarovali.

2.2. Účel vodiaceho psa podľa slovenského právneho poriadku

Úlohu vodiaceho psa definuje legislatíva SR nasledovne: „Vodiaci pes zabezpečuje fyzickej osobe s ťažkým zdravotným postihnutím, ktorá má zrakové postihnutie alebo iné ťažké zdravotné postihnutie, pomoc pri každodenných činnostiach, najmä pri samostatnom pohybe, podávaní predmetov a bezpečnom zvládnutí prekážok v priestore.“⁹

V živote človeka so zrakovým postihnutím je mnoho fyzických aj psychických bariér, ktoré musí každý deň prekonávať a ktoré vidiaci človek nevníma, alebo ich za prekážky nepokladá. Obrubníky vidiaci automaticky prekrôčí, povrchové prekážky prekrôčí alebo obíde a rovnako si poradí aj so statickými a dynamickými prekážkami. Na riadenie celého procesu je ale potrebný zrak, ktorý v prípade zrakovo postihnutých ľudí absentuje, alebo je jeho funkcionálna v značnej miere obmedzená. Práve túto funkciu preberá vodiaci pes a pomáha osobe so zrakovým postihnutím pohybovať sa v priestore plynulo a bezpečne. Vodiaci pes upozorní svojho majiteľa na všetky prekážky, ktoré predstavujú určitý stupeň ohrozenia ako obrubníky, rôzne prekážky v smere pohybu, nerovnosti povrchu pod aj tesne nad jeho úrovňou (takzvané nízke povrchové prekážky), stredne vysoké aj vysoké prekážky v úrovni hlavy, vyhľadá priechod pre chodcov, zastávku MHD, lavičku na sedenie, dvere a iné orientačné body v priestore. Majiteľ vodiaceho psa sa tak nemusí sústrediť počas pohybu na prekážky a ich detegovanie a jeho chôdza je rýchlejšia a plynulejšia. Je tak oslobodený od potreby neustálej kontroly priestoru bielou palicou. Vodiaci pes obchádza statické aj dynamické prekážky plynulo a v prípade, že sa prekážky obísť nedajú, ich označí zastavením. Poskytne tak svojmu majiteľovi možnosť palicou prekážky identifikovať a rozhodnúť o riešení. Okrem praktickej pomoci poskytuje vodiaci pes svojmu majiteľovi aj určitú formu psychohygieny a pocit priateľstva. Starostlivosť o vodiaceho psa a spolupráca s ním poskytuje jeho majiteľovi pocit zodpovednosti za živého tvora, zvyšuje jeho pocit dôležitosti a sebaúcty za zvládanie úloh a supluje tak do istej miery stratené zamestnanie či okruh priateľov. Do veľkej miery tiež eliminuje bariéry medzi ním a okolitým svetom, pretože vodiaci pes pôsobí pri svojej práci na verejnosť pozitívne a je často dôvodom na nadviazanie rozhovoru. Vodiaci pes teda efektívne odbúrava mnohé stresové faktory spôsobené zrakovým postihnutím.

3. Identifikácia problémov

Napriek 27 ročnej existencii pracujúcich vodiacich psov v SR (od roku 1993) vníma veľká časť verejnosti vodiaceho psa stále ako domáce zviera, nie ako kompenzačnú pomôcku, ktorá zabezpečuje osobe so zrakovým postihnutím pomoc pri orientácii a mobilite. Tento fakt spôsobuje osobám so zrakovým postihnutím problémy pri realizovaní prístupových práv do verejne prístupných budov, priestranstiev a využívání služieb každého druhu.

Výnimkou nie sú ani vzdelávacie zariadenia. Držiteľom psa so špeciálnym výcvikom môže byť osoba staršia ako 18 rokov, a teda téma prístupu do týchto zariadení by sa mala týkať stredných škôl, vysokých škôl a iných foriem či stupňov vzdelávania, ale nie je tomu tak.

⁹ Ustanovenie §25 (2)Zákona o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia

Do vzdelávacieho procesu sú jednoznačne zapojení aj rodičia využívajúci ako kompenzačnú pomôcku psa so špeciálnym výcvikom sprevádzajúci svoje deti do školy, ktorí sa nezriedka stretávajú s prekážkami pri vstupe do školského zariadenia. Zákaz vstupu psov do školských zariadení, opodstatnenie ktorého je argumentované hygienou a bezpečnosťou, je dôvodom každodenného boja o uznanie práva držiteľov psov so špeciálnym výcvikom. Potreba neustáleho vysvetľovania, že nejde o domáce zviera ale kompenzačnú pomôcku, že právo vstupu do verejných priestorov potvrdzuje aj zákon, že vodiaci či asistenčný pes je pomôcka ako invalidný vozík alebo biela palica. Dôsledkom toho je pocit bezmocnosti a beznádeje, postupná rezignácia, strata ľudskej dôstojnosti a sebavedomia.

Jedným z princípov fungovania moderného vzdelávacieho systému je inklúzia. Inklúzia, ktorá počíta s odlišnosťou a je jej otvorená. Inklúzia, ktorá prináša fakt, že škola sa prispôsobí každému žiakovi, vytvorí mu také podmienky na vzdelávanie i život v nej, ktoré umožnia prekonať bariéry a podporia rozvoj ich individuálneho potenciálu.

Napriek tomu, že v posledných rokoch je úroveň podpory a realizácie inklúzie vzrastajúca, stále sa stretávame s nepochopením a odmietavým postojom pri akceptácii psov so špeciálnym výcvikom v priestoroch škôl a vzdelávacích inštitúciách. Po prvotnom odmietnutí vstupu a po následnej komunikácii o možnosti vstúpiť do školy, boli zamestnanci školského zariadenia ústretovejší. Zvyčajne však len v dôsledku argumentácie o porušení zákona.

Neexistuje oficiálne zverejnený výskum, ktorý by mapoval úroveň spoločenského povedomia v tejto oblasti. Preto by sme predpokladali, že najväčšie problémy pri vstupe do škôl a vzdelávacích zariadení budú v bežných školách. Paradoxne, prieskum, ktorý zrealizovali pre účely tejto štúdie nevidiaci v rôznych miestach Slovenska ukázal, že najväčší problém zaevidovali v *Základnej spojenej škole internátnej pre deti so zrakovým postihnutím*, do ktorej nebol vpustený nevidiaci s vodiacim psom napriek všetkým relevantným argumentom. Zamestnanec základnej školy použil argumenty týkajúce sa hygieny a dodržania bezpečnosti detí, ktoré by pes bez náhubku mohol pohryzť.

Rovnako boli zaznamenané problémy pri kurzovom vzdelávaní – napr. masérskych kurzoch pre nevidiacich. Tu lektori absolútne nepripúšťali možnosť, aby bol vodiaci pes prítomný v masérskej miestnosti. Opäť ako dôvod uvádzali hygienu a narušovanie pokojného prostredia aktivitou psa.

Žiaľ, aj tu neznalosť legislatívnych predpisov zo strany poskytovateľov vzdelávacích služieb vytvára konfrontačné situácie. Pri snahe osoby so zrakovým postihnutím vstúpiť do vzdelávacieho zariadenia s vodiacim psom s cieľom napr. zaviesť dieťa do šatne alebo triedy, či získať informácie o možnom kurze, je táto osoba často vyzvaná na opustenie priestoru s udaním dôvodu zákazu vstupu so psom, ktorý sa opiera o interné predpisy prezentované okrem iného aj piktogramami. Pri takomto konaní nie je zohľadnený fakt, že **zákaz vstupu so psom sa vzťahuje výhradne na psa ako domáce zviera, nie na psa so špeciálnym výcvikom**, ktorý je klasifikovaný ako kompenzačná pomôcka určená pre ľudí s ťažkým zdravotným postihnutím. Osoba so zrakovým postihnutím je tak vystavovaná nepríjemným situáciám, pri ktorých je nútená obhajovať svoje práva viesť samostatný život, pri čom jej pomáha práve vodiaci pes.

Prieskumom boli zo strany školských zariadení zaznamenané nasledujúce dôvody, ktoré viedli k negatívnemu postojú pri realizácii prístupových práv:

- ❖ Neinformovanosť v oblasti legislatívy v súvislosti s právami osôb so zdravotným postihnutím.

- ❖ Neinformovanosť v súvislosti s rozdielom medzi psom so špeciálnym výcvikom, kam patrí aj vodiaci pes, a psom ako domácim zvieratkom a ich rozdielnom postavení pri uplatňovaní prístupových práv.
- ❖ Obavy z agresívneho správania psa (nebezpečenstvo napadnutia psom).
- ❖ Obavy zo zdravotných rizík spôsobené vodiacim psom (alergie, choroby a podobne).
- ❖ Neakceptovanie vodiaceho psa s udaním hygienických dôvodov (nečistoty v srsti, na labkách a podobne).
- ❖ Neakceptovanie vodiaceho psa s udaním osobných dôvodov (negatívny postoj ku psom).

Prieskumom boli zo strany majiteľov vodiacich psov zaznamenané nasledovné skutočnosti, ktoré predstavovali pre zrakovo postihnutého majiteľa vodiaceho psa problém:

- ❖ Vykázanie z priestorov vzdelávacieho zariadenia.
- ❖ Neochotné akceptovanie prítomnosti psa a nedôstojné obmedzovanie pri slobodnom pohybe po zariadení.
- ❖ Stres spôsobený konfrontáciou pri argumentácii a seba-obhajobe.

Najbežnejšou slovenskou praxou je váhavý prístup personálu. Bez konkrétnej argumentácie s odkazom na príkaz „zhora“ sa zvyčajne snažia nevidiaceho vmanévrovať do situácie, že sa sám rozhodne odísť. Až keď klient požiadava o komunikáciu s riaditeľom a argumentuje svojím právom, začnú situáciu riešiť konštruktívnejšie.

Osoby so zrakovým postihnutím udávali, že pri konfrontáciách pociťovali veľkú mieru stresu a často práve ním spôsobenú zníženú schopnosť komunikácie a vôle argumentovať. Neustála potreba vlastnej obhajoby spôsobuje stratu sebavedomia a osobnej hodnoty a sebaúcty.

Za účelom vypracovania tejto štúdie boli Výcvikovej škole pre vodiace a asistenčné psy (ďalej len VŠVAP) poskytnuté viaceré sťažnosti a opisy situácií, s ktorými sú nevidiaci v sprievode svojho vodiaceho psa na Slovensku opakovane konfrontovaní.

3.1. Porovnanie uplynulých rokov so súčasnosťou

Počiatky výcviku a využívania vodiacich psov siahajú až k roku 1922, vo vtedy spoločnom štáte Československo, ale ich masívnejší rozvoj nastal v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. V rokoch 1945 až do roku 1989 v čase tretieho obdobia spoločnej česko-slovenskej republiky a štátneho zriadenia socializmu, bola situácia pre ľudí so zdravotným postihnutím ťaživá a viac ako nedôstojná, najmä pri ich pokusoch o seba obhajobu. Doba krátko po roku 1945 sa nazýva **obdobím rozkvetu ústavnej a rezidenčnej starostlivosti**. Tieto ústavy sa zriaďovali na okrajoch miest a obcí, čo najďalej od bežného života. *„Za pozitívum tohto obdobia možno považovať, že sa zaznamenali aj začiatky sociálnych služieb v domácom prostredí a uznanie niektorých zvýšených výdavkov na život ľudí so zdravotným postihnutím ako takých, ktorí si zasluhujú finančnú kompenzáciu vo forme doplnkovej starostlivosti.“*¹⁰ Patrí sem aj príspevok na zvýšené výdavky spojené s vodiacim psom, avšak napriek

¹⁰ Repková K.: Rozkvet ústavnej starostlivosti. In: <http://www.historiarevue.sk/index.php?id=2005repkova5> (Online: 10.04.2020). ISSN 1335-8316

tomu **bolo veľkou raritou stretnúť nevidiaceho so špeciálne vycvičeným psom na ulici**. V tomto období boli práva ľudí so zrakovým postihnutím, ktorí boli majiteľmi vodiacich psov, obmedzované natoľko, že sa jednalo o priamu diskrimináciu ľudí so zrakovým postihnutím, z dôvodu používania tejto špecifickej kompenzačnej pomôcky - vodiaceho psa. Ďalšie dva roky, od roku 1990 do roku 1992, sa situácia v prístupových právach nezmenila a práva ľudí so zrakovým postihnutím nemali oporu v žiadnom zákone. Napriek tomu, „*Obdobie od začiatku 90. rokov možno nazvať obdobím občianskeho prístupu k otázkam sociálnoprávnej ochrany ľudí so zdravotným postihnutím. Akékoľvek sociálne intervencie sa postupne začali organizovať na princípe uplatňovania ľudských a občianskych práv osôb so zdravotným postihnutím a na princípe nediskriminácie z dôvodu zdravotného hendikepu.*“¹¹

Problematika prístupových práv pre ľudí so zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa začala rezonovať na Slovensku výraznejšie až od roku 1993, kedy bol, po rozdelení spoločného štátu Československej federatívnej republiky na dve samostatné republiky, začatý program výcviku vodiacich psov v samostatnej Slovenskej republike (ďalej len SR). V tomto období **neexistovali žiadne právne nariadenia zabezpečujúce prístupové práva do vzdelávacích zariadení nevidiacim v sprievode ich vodiaceho psa**. Prístupové práva pre majiteľov vodiacich psov neboli v tom období zakotvené v žiadnom záväznom nariadení a bolo na dobrej vôli štátnych inštitúcií, poskytovateľov služieb a majiteľov verejne prístupných priestorov, či umožnia vstup osobe so zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa.

Prvým krokom k zákazu diskriminácie osôb s ťažkým zdravotným postihnutím bol Zákon o rovnakom zaobchádzaní, ktorý vstúpil do platnosti v roku 2004 a v ktorom sa uvádza: „*Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmysľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia alebo z dôvodu oznámenia kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti.*“¹² Uvedený zákon bol nástrojom na začiatky účinnej seba obhajoby a uplatňovanie práv osôb so zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa. Na základe legislatívnych noriem bolo možné podať námietku proti diskriminácii v súvislosti s neumožnením vstupu do verejných priestorov osobe so zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa. Spôsob riešení námietok v tomto období nemá písomne zdokumentovaný žiadna inštitúcia a informácie sú iba sprostredkované od veteránov so zrakovým postihnutím, ktorí boli v tom čase aktívnymi používateľmi vodiacich psov. Podľa dostupných informácií sa zavedením Zákona o rovnakom zaobchádzaní, bohužiaľ, nezaviedli do praxe aj potrebné zmeny a vymožitelnosť tohto zákona bola prakticky nulová. Systém v tom období neposkytoval nevidiacim ľuďom žiadnu podporu pri obhajobe svojich práv, a tiež úroveň komunikačných zručností a informovanosti uvedenej komunity bola pomerne nízka. Významný posun v uplatňovaní práv a nediskriminácii ľudí s ťažkým zdravotným postihnutím nastal až v júni 2010 kedy nadobudol platnosť **Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím** (ďalej len Dohovor). Jeho implementácia však bola (a stále v niektorých prípadoch je) vnímaná ako určitá klauzula bez uvedomovania si váhy a dôležitosti informácie širokou

¹¹ Repková K.: Rozkvet ústavnej starostlivosti. In: <http://www.historiarevue.sk/index.php?id=2005repkova5> (Online: 10.04.2020). ISSN 1335-8316

¹² Ustanovenie §2 (1) Zákona o rovnakom zaobchádzaní

verejnou.¹³ V praxi to znamenalo, že nevidiaci mali s vodiacim psom ešte stále zamedzený vstup a nemali možnosť realizovať svoje práva. Od tohto obdobia však zaznamenávame postupnú implementáciu práv ľudí s ťažkým zdravotným postihnutím v súlade s Dohovorom, a taktiež zvýšenú akceptáciu a sociálnu inklúziu tejto komunity. Uvedené pozitívne zmeny sa týkajú taktiež prístupových práv pre osoby so zrakovým postihnutím, ktoré ako kompenzačnú pomôcku v oblasti mobility a orientácie využívajú vodiaceho psa. Napriek určitému pozitívnemu posunu zaznamenáva Výcviková škola pre vodiace a asistenčné psy, aj 10 rokov po ratifikovaní Dohovoru, v praxi problémy pri realizácii prístupových práv osôb so zdravotným postihnutím, ktoré sprevádza vodiaci pes.

Posledným a veľmi dôležitým ustanovením je **novelizácia zákona, ktorým sa upravujú niektoré podmienky držania psov** zo dňa 01.01.2017, v ktorom sa uvádza, že „Fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím odkázaná na sprevádzanie psom so špeciálnym výcvikom má právo byť sprevádzaná psom so špeciálnym výcvikom na verejne prístupných miestach. Na fyzickú osobu s ťažkým zdravotným postihnutím odkázanú na sprevádzanie psom so špeciálnym výcvikom sa nevzťahuje zákaz vstupu so psom na miesta vymedzené podľa § 5 ods. 1 písm. b).“¹⁴

Je potrebné dodať, že takto explicitne definované právo vstupu pre osoby so zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa je v okolitých krajinách vzácnosťou a rovnako je definované, napríklad, v Rakúsku a Nemecku.

4. Realizácia monitoringu prístupových práv osôb s ťažkým zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa, do vzdelávacích zariadení

Realizácia monitoringu sa uskutočnila formou dotazníkov, telefonického prieskumu (formou dopytovania) a interaktívnym monitoringom, čiže praktickým realizovaním vstupu s vodiacim psom do vzdelávacích zariadení osobami poverenými Výcvikovou školou pre vodiace a asistenčné psy (ďalej len „Žiadateľ“). V prípade telefonického prieskumu boli respondentom kladené otázky či sa stretli s akýmkoľvek problémom vo vzdelávacích zariadeniach v súvislosti s vodiacim psom. Pri kladnej odpovedi uviedli, o aký konkrétny problém sa jednalo. Žiadateľ získaval potrebné informácie o skúsenostiach od nevidiacich na každoročných rekondičných pobytoch, organizovaných pre majiteľov a žiadateľov vodiacich psov a prostredníctvom interaktívneho monitoringu realizovanom zamestnancami na pozícii „tréner vodiacich psov“. Tréneri vodiacich psov vykonávali monitoring vo vopred vybraných zariadeniach a to na základe negatívnych referencií majiteľov vodiaceho psa na dané zariadenie. Do niektorých zariadení vstupovali tréneri intuitívne.

¹³ „Cieľom dohovoru je presadzovať, ochraňovať a zabezpečiť plnohodnotný a rovný výkon ľudských práv a základných slobôd pre všetky osoby so zdravotným postihnutím a podporovať úctu k ich dôstojnosti bez akejkoľvek diskriminácie na základe zdravotného postihnutia. Tento medzinárodný dokument vychádza z presvedčenia zúčastnených štátov, že komplexný a ucelený medzinárodný dohovor významne príspeje ku kompenzovaniu výrazného sociálneho znevýhodnenia osôb so zdravotným postihnutím a k presadeniu ich účasti v občianskych, politických, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych sférach na princípe rovnakých príležitostí, a to ako v rozvojových, tak aj vo vyspelých krajinách.“ In: <https://www.employment.gov.sk> (Online 10.04.2020)

¹⁴ Ustanovenie §4a Zákona, ktorým sa upravujú niektoré podmienky držania psov

Monitoring bol realizovaný zamestnancami Žiadateľa prostredníctvom simulácie zrakového postihnutia,¹⁵ aby boli získané výsledky relevantné. Simulácia straty zraku umožňuje analyzovať prístup zamestnancov vzdelávacích zariadení a verejnosti voči vodiacim psom. Reakcie na prítomnosť vodiaceho psa sú zhodné s prípadmi, keď vodiaci pes sprevádza nevidiacu osobu.

4.1. Kvantitatívne a kvalitatívne ukazovatele

Do monitoringu sa zapojilo 21 respondentov, čo je približne tretina majiteľov vodiacich psov na Slovensku. Údaj o počte pracujúcich psov so špeciálnym výcvikom sa pravidelne získava prostredníctvom poskytnutých príspevkov od ÚPSVaR na kúpu a výcvik vodiaceho psa za uplynulé roky a rovnako aj prostredníctvom počtu poskytnutých príspevkov na zvýšené výdavky súvisiace so starostlivosťou o psa so špeciálnym výcvikom za minulý rok.¹⁶ Z uvedených údajov vyplýva, že približný počet vodiacich psov na Slovensku je aktuálne cca 64. Presný počet vodiacich psov na Slovensku nie je možné získať, pretože do skupiny psov so špeciálnym výcvikom patria aj asistenčné a signálne psy (databáza ministerstva ich nekategorizuje samostatne podľa typu výcviku).

Všetky zrealizované typy prieskumov mali za úlohu získať čo najviac skúseností respondentov ohľadom vzdelávacích zariadení, s ktorými sa stretli pri vstupe do škôlky, školy atď. v sprievode svojho vodiaceho psa. Podrobnejší opis problémových situácií vo vzdelávacích zariadeniach uvádzame nižšie pri jednotlivých grafoch. Žiadateľ oslovil prostredníctvom emailu aj jednotlivé vzdelávacie zariadenia. Podľa počtu odpovedí na rozoslané maily sme zistili, že záujem zo strany vzdelávacích zariadení o túto spoločenskú tému je veľmi nízky, čím v podstate ignorujú potreby ťažko zrakovo postihnutých osôb na Slovensku.

4.2. Výsledky monitorovania

Výsledky monitorovania boli Žiadateľom spracované do jednotlivých grafov, ktoré reflektujú rôzne problémy nevidiacich v sprievode vodiaceho psa pri pokuse vstúpiť do vzdelávacieho zariadenia. Skúmané boli aj dôvody problémového správania voči nevidiacim zo strany zamestnancov, bezpečnostnej služby alebo majiteľov vzdelávacích zariadení.

Na otázky Žiadateľa odpovedali zrakovo postihnutí majitelia vodiaceho psa a zamestnanci vzdelávacích zariadení. Odpovede, resp. získané údaje, sú zaznamenané do jednotlivých grafov v tomto poradí:

- a) skúsenosti majiteľov vodiaceho psa,
- b) odpovede zamestnancov jednotlivých prevádzok,
- c) interaktívny monitoring.

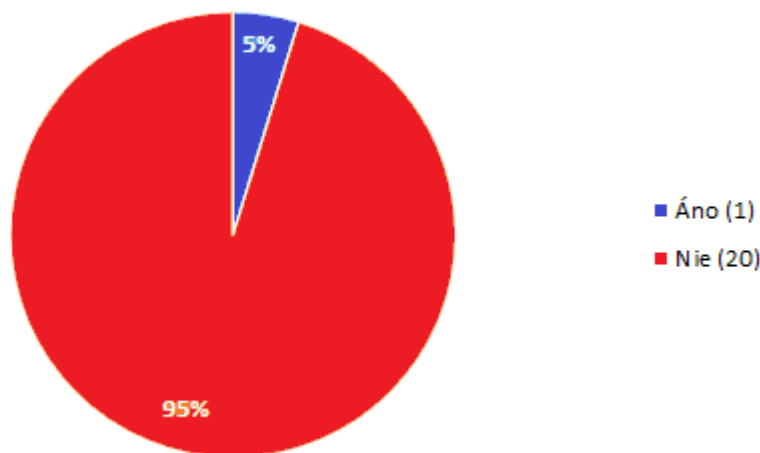
¹⁵ Simulácia zrakového postihnutia (úplnej straty zraku) je metóda využívaná v konečnej fáze tréningu vodiaceho psa. Budúci vodiaci pes musí svojho trénera viesť zodpovedne, verejnosť nepozná rozdiel medzi simulovaným a reálnym zrakovým postihnutím.

¹⁶ tento údaj poskytuje prehľad o pracujúcich (vodiacich) psoch na Slovensku

A. ODPOVEDE MAJITEĽOV VODIACEHO PSA

Graf č. 1

Otázka pre respondentov: *Stretli ste sa s nejakým problémom vo vzdelávacej inštitúcii, prípadne Vám nebol umožnený vstup s vodiacim psom? 21 odpovedí:*

K tejto otázke sa vyjadrilo 21 respondentov a ich odpovede boli nasledovné:

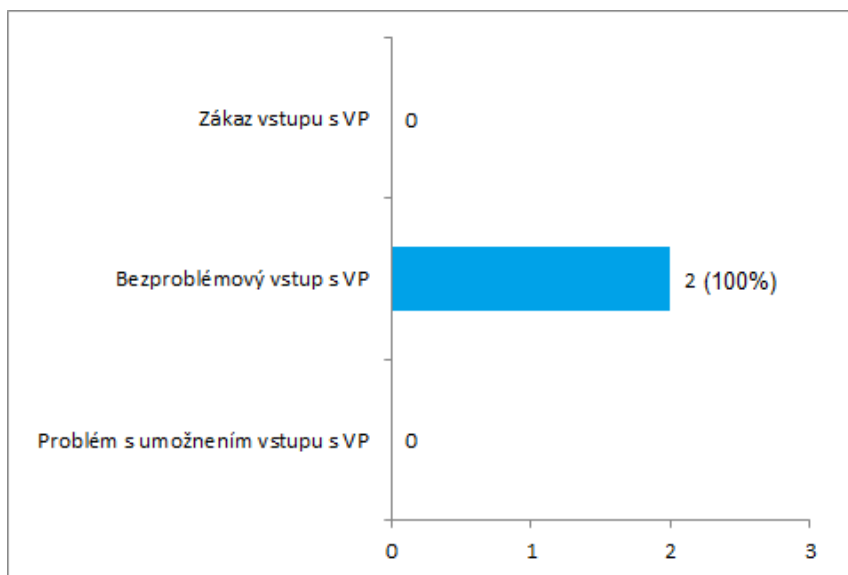
Majitelia vodiacich psov v sprievode svojich vodiacich psov sa pri snahe zabezpečiť si akúkoľvek službu všeobecne stretávajú s rozporuplnými reakciami.

Prieskum, ktorý zrealizovali nevidiaci alebo zamestnanci Výcvikovej školy pre vodiace a asistenčné psy s vodiacimi psami, v konečnom dôsledku neodrazil skúsenosti, ktoré nevidiaci pri vstupe do vzdelávacích zariadení zažívajú. Aj tu sa potvrdila hypotéza, že aj interné pravidla sa dajú interpretovať so „zdravým rozumom“ a napriek prvotnému odmietnutiu alebo skôr neochote riešiť kontroverznú situáciu prijali vecné argumenty a vstup do školy nevidiacemu umožnili. Preto výsledky odrážajú pozitívnejší stav, ktorý je závislý na konkrétnych zamestnancoch.

Monitoring bol realizovaný v školských a vzdelávacích zariadeniach rôzneho typu, v materských, základných a stredných školách a špecializovaných inštitúciách poskytujúcich absolvovanie kurzov dostupných aj pre nevidiacich.

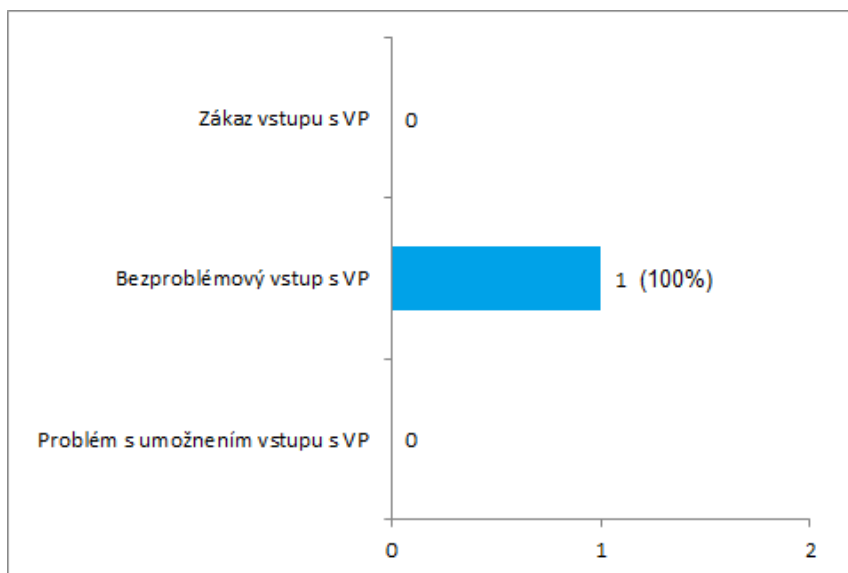
Graf č. 2

Materská škola, odpověď podali 2 respondenti:

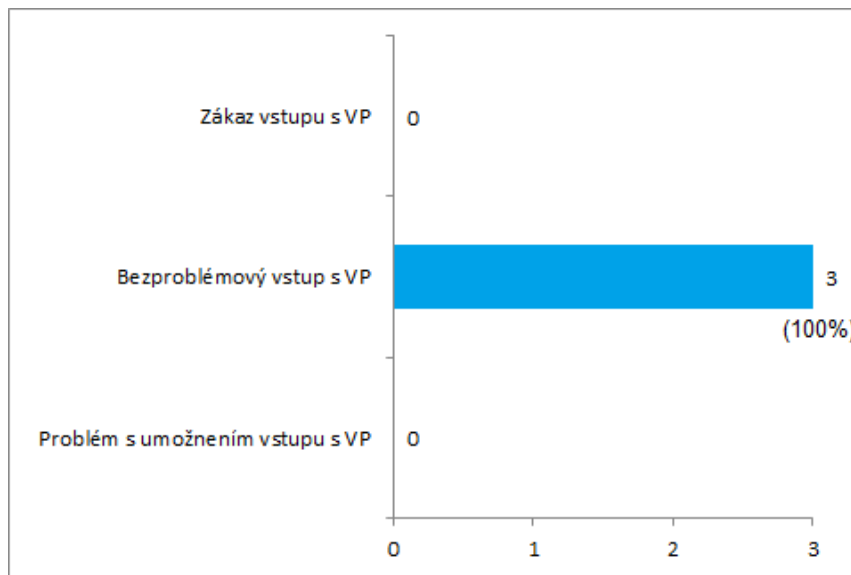
Graf č. 3

Základná škola, odpověď podal 1 respondent:

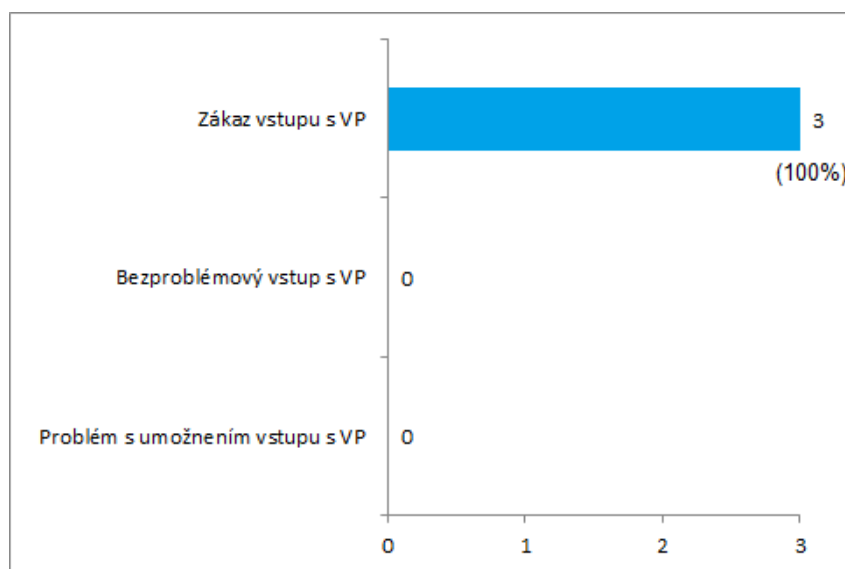
Graf č. 4

Vysoká škola, odpověď podali 3 respondenti:

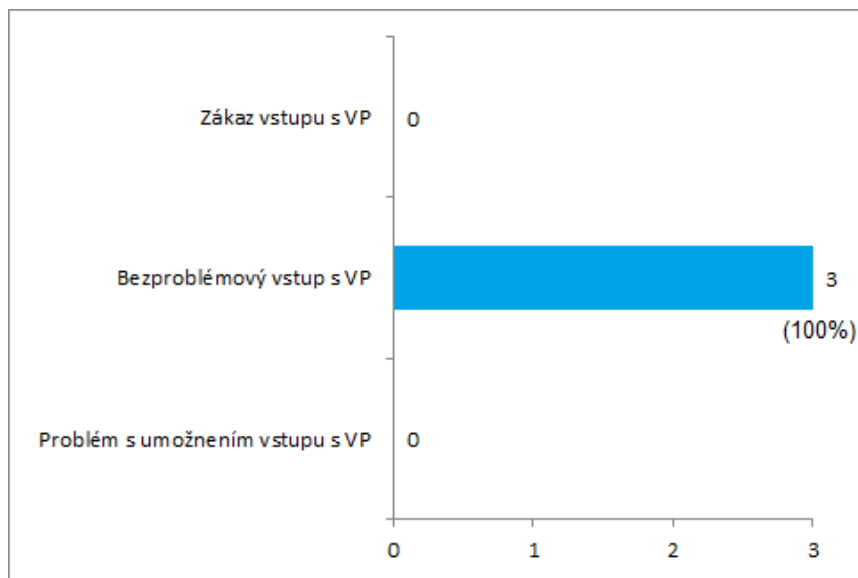
Graf č. 5

Jedáleň, odpověď podali 3 respondenti:

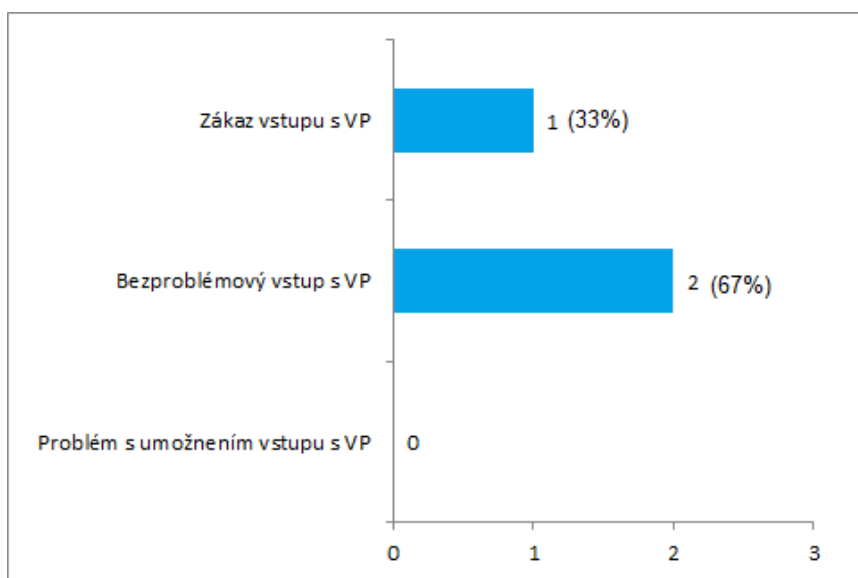
Graf č. 6

Učebňa, odpoveď podali 3 respondenti:

Graf č. 7

Školské podujatie, odpoveď podali 3 respondenti:

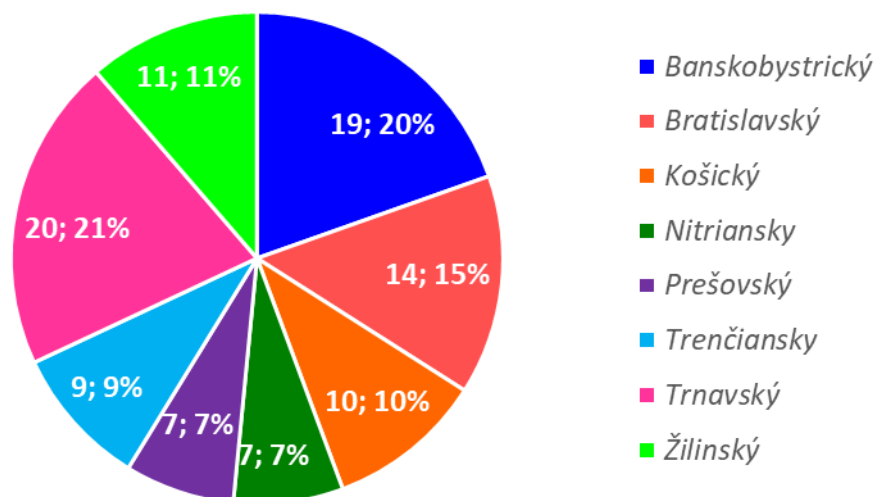

B. ODPOVEDE PRACOVNÍKOV VZDELÁVACÍCH ZARIADENÍ

V rámci monitorovania vstupu nevidiaceho s vodiacim psom oslovil Žiadateľ aj pracovníkov jednotlivých vzdelávacích zariadení. Mailov bolo **odoslaných 642**, z toho doručených 600. Otvorených mailov bolo len 242, z toho **vyplnených dotazníkov iba 97**.

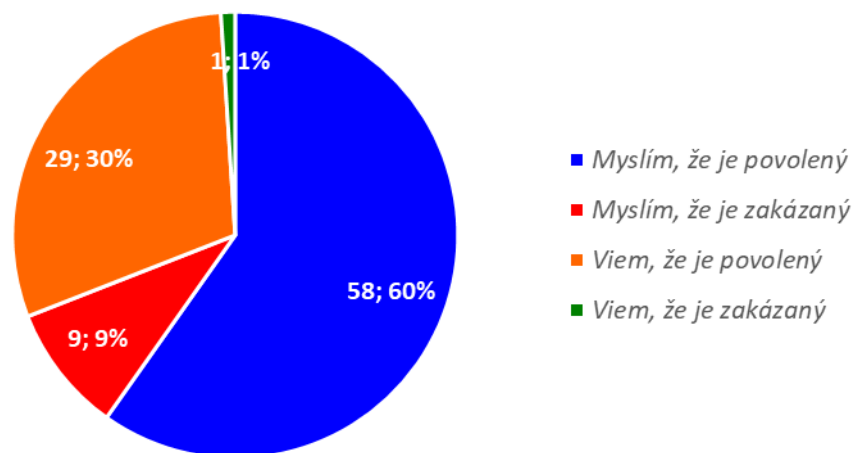
Graf č. 8

Odpovedajúci mali vybrať kraj, v ktorom pôsobia, 97 odpovedí:

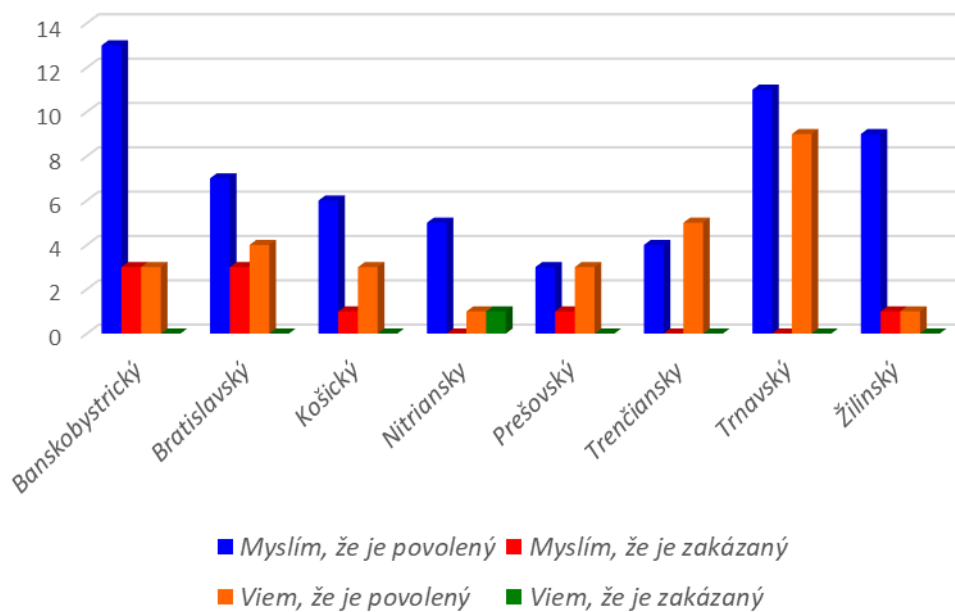

Graf č. 9 a)

Otázka pre respondentov: *Je vstup do vzdelávacích zariadení (školy, kurzy, semináre...) pre psov so špeciálnym výcvikom, ktoré sprevádzajú osoby s ťažkým zdravotným postihnutím, povolený alebo zakázaný? 97 odpovedí:*

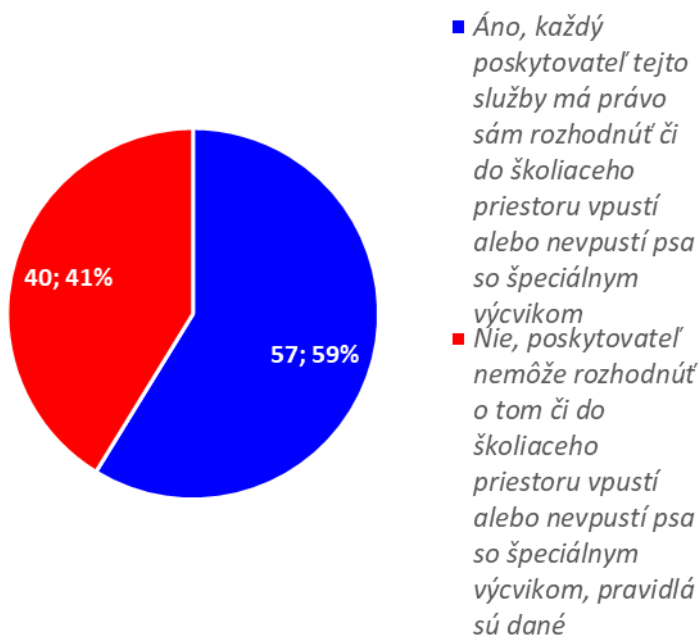

Graf č. 9 b)

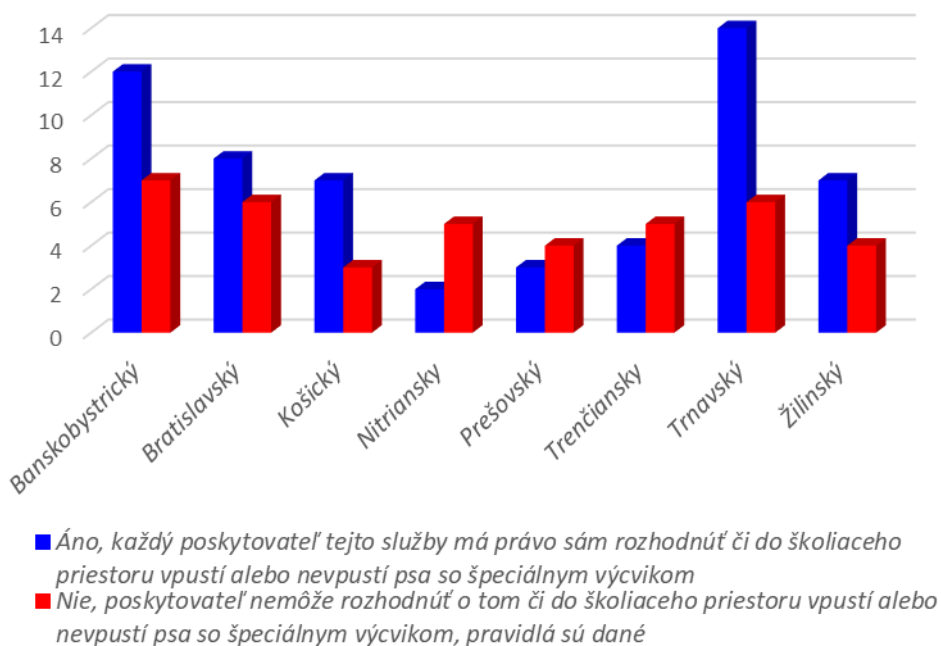

Graf č. 10 a)

Otázka pre respondentov: *Môže sa poskytovateľ vzdelávania, školenia, kurzov atď. rozhodnúť, či psa so špeciálnym výcvikom do školiaceho priestoru vpustí ?* 97 odpovedí:

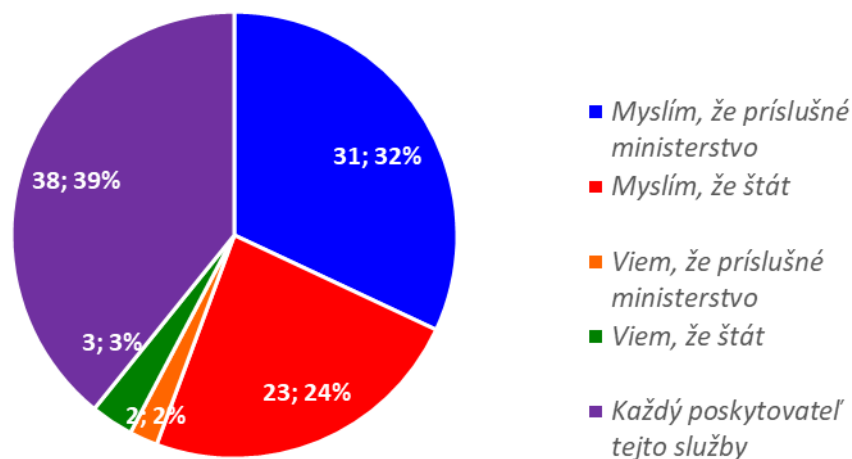

Graf č. 10 b)

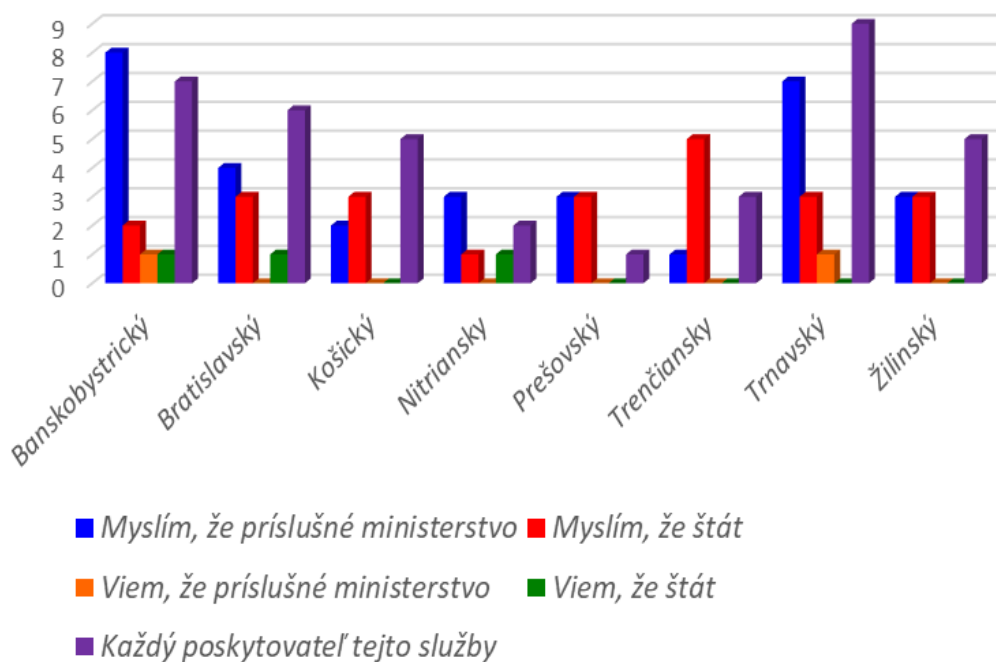

Graf č. 11 a)

Otázka pre respondentov: *Kto určuje podmienky vstupu pre psov so špeciálnym výcvikom do vzdelávacích zariadení, prípadne priestoru na tento účel?* 97 odpovedí:

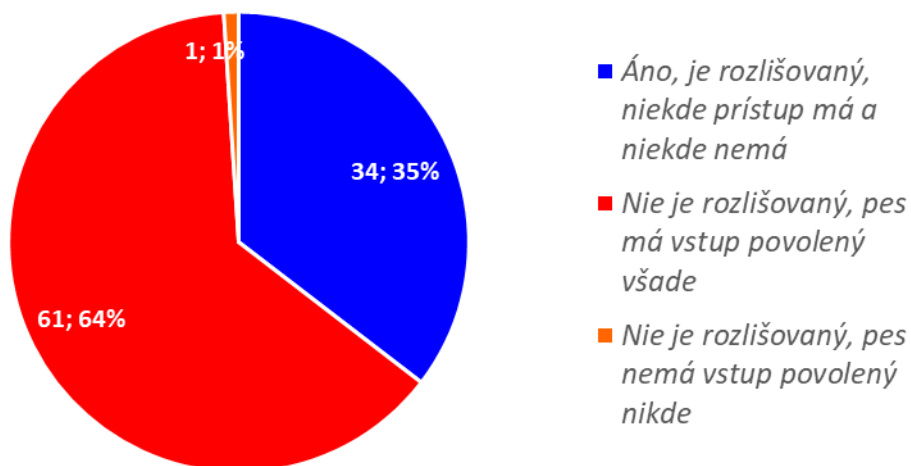

Graf č. 11 b)

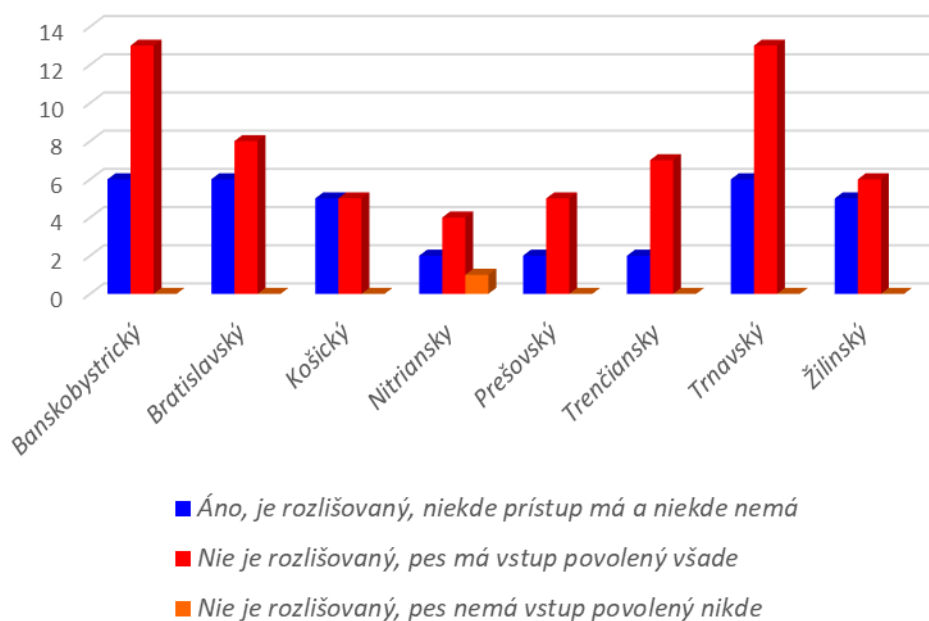

Graf č. 12 a)

Otázka pre respondentov: *Je vstup pre psov so špeciálnym výcvikom rozlišovaný podľa toho o aký typ vzdelávacieho zariadenia ide, napríklad, stredné školy, vysoké školy, školiace priestory pre kurzy, semináre a podobne? 96 odpovedí:*

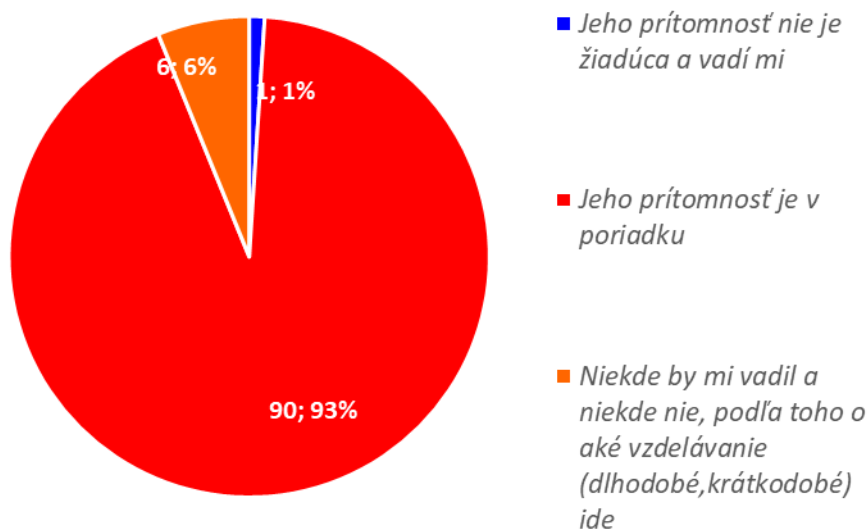

Graf č. 12 b)

Graf č. 13 a)

Otázka pre respondentov: *Ako vnímate prípadný vstup psa so špeciálnym výcvikom do vzdelávacieho zariadenia, prípadne priestoru na to určeného? 97 odpovedí:*

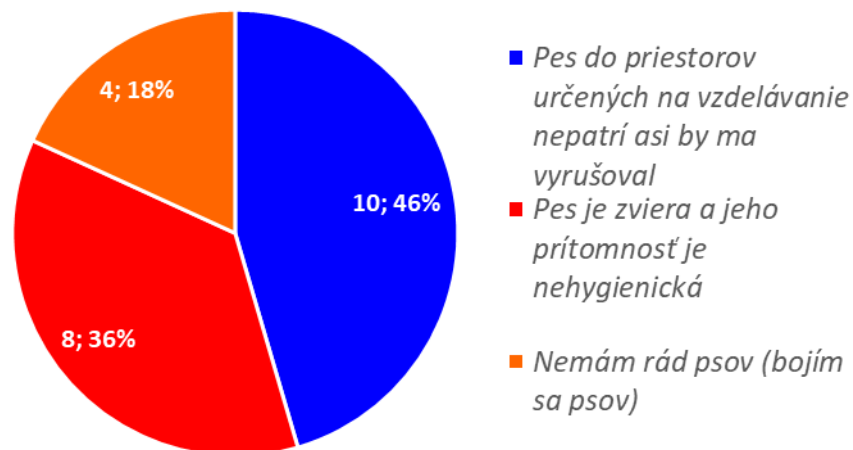

Graf č. 13 b)

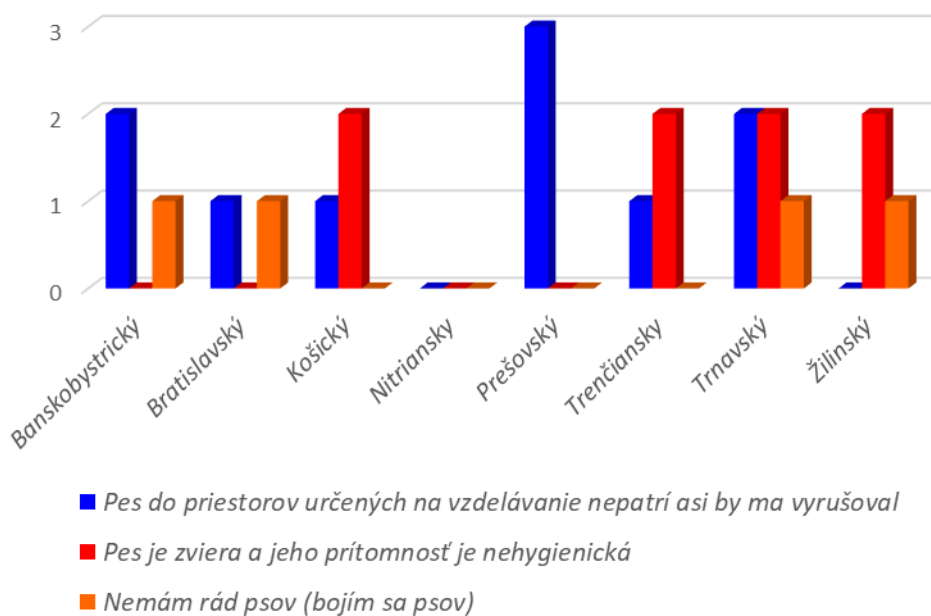

Graf č. 14 a)

Otázka pre respondentov: *V prípade, že vám možnosť vstupu psa so špeciálnym výcvikom do vzdelávacieho zariadenia, prípadne priestoru na to určeného, prekáža, čo konkrétne vám prekáža? 22 odpovedí:*

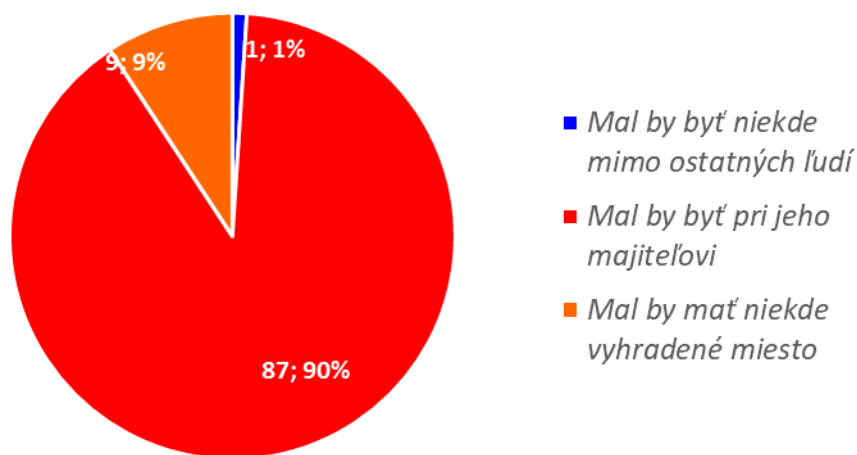

Graf č. 14 b)

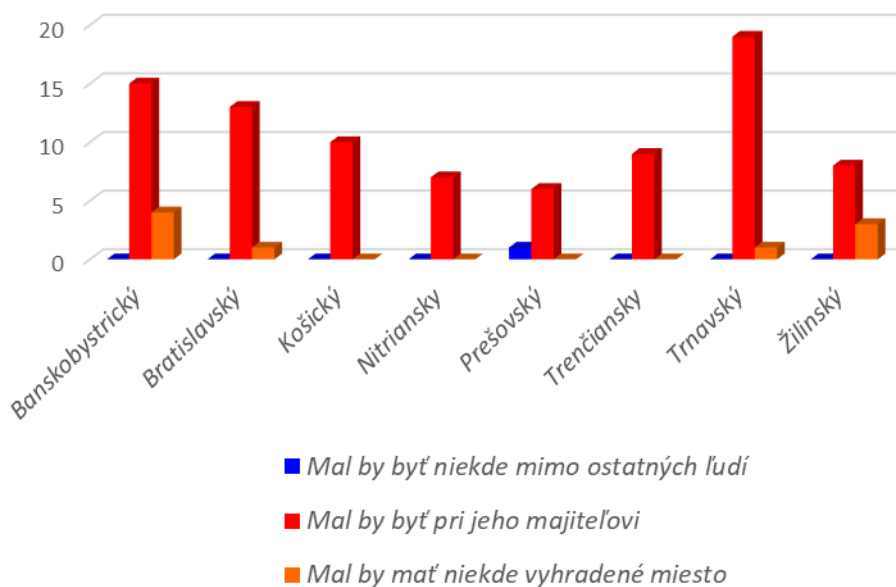

Graf č. 15 a)

Otázka pre respondentov: *Ak je pes so špeciálnym výcvikom prítomný vo vzdelávacom zariadení, prípadne priestore na to určenom, kde by mal byť podľa vás umiestnený? 97 odpovedí:*

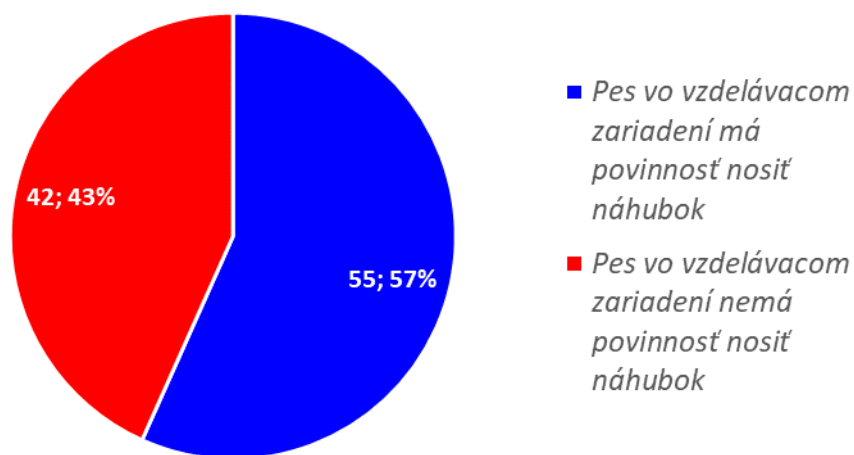

Graf č. 15 b)

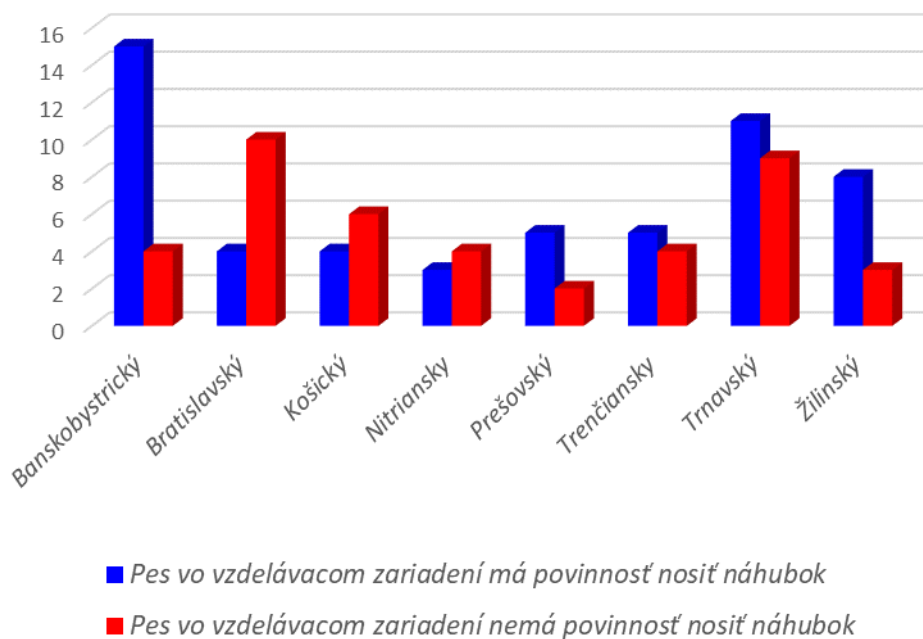

Graf č. 16 a)

Otázka pre respondentov: *Ak je pes so špeciálnym výcvikom prítomný vo vzdelávacom zariadení akéhokoľvek typu, má podľa vás povinnosť nosiť náhubok? 97 odpovedí:*

Graf č. 16 b)

Z uvedených grafov vyplýva, že znalosť legislatívy (práv ťažko zdravotne postihnutých osôb v sprievode psa so špeciálnym výcvikom) zo strany kompetentných vo vzdelávacích zariadeniach je na nie najhoršej no rozhodne nie na uspokojivej úrovni.

Ako pozitívny fakt s ohľadom na výsledok môžeme uviesť, že ak nevidiaci trval na dodržaní svojich práv a dožadoval sa komunikácie s vedúcim alebo riaditeľom, zvyčajne dosiahol to, že mu bol vstup i pobyt v škole umožnený podľa jeho požiadaviek. Na druhej strane to však nevidiaceho vždy stojí príliš veľa úsilia, času a energie pri argumentácii a vysvetľovaní základných pravidiel vyplývajúcich zo zákona, niekedy až na hranicu vlastnej sebaúcty v snahe vyhnúť sa ponížovaniu a neúctivému správaniu.

Toto všetko je stále obrazom úrovne povedomia, ktorá v oblasti podpory ľudí s hendikepom mimoriadne zaostáva za medzinárodne uznávanými a bežne dodržiavanými štandardmi.

Nepopulárnosť zabezpečovať rešpektovanie všetkých ľudí bez rozdielu potvrdzuje nevenovanie dostatočnej pozornosti téme nediskriminácie a inklúzie vo vzdelávacích zariadeniach, čo preukazuje počet odpovedí na rozoslané emaily.

C. INTERAKTÍVNY MONITORING

Interaktívny monitoring v rámci vzdelávacích zariadení nebol realizovaný z dôvodu absencie opodstatnenosti. Do zariadení zahrnutých do monitorovania nemá opodstatnený vstup osoba, ktorá nie je zamestnancom, rodičom, žiakom či študentom v danom zariadení.

5. Záver

Vzdelávacie zariadenia sú jednou zo špeciálnych kategórií zariadení, s ktorými nevidiaci prichádzajú do kontaktu. Novodobá história rozvoja školského systému potvrdzuje, že snaha z minulosti unifikovať podmienky pre žiakov bez rozdielu je už na ústupe. Donedávna sme sa stretávali s bežnými školami bez špecifik a len ojedinele vznikali školy pre žiakov so zvláštnymi potrebami.

Súčasnosť však priniesla potrebu prehodnotiť vzdelávací systém, ktorý sa zameriaval len na zdravé deti a mládež. Dnes viac ako inokedy predtým si uvedomujeme potrebu podpory inklúzie a integrácie detí, mládeže a dospelých s telesným alebo psychickým hendikepom.

Znemožnením vstupu osobe so zrakovým postihnutím s vodiacim psom do vzdelávacieho zariadenia sa jeho zamestnanec dopúšťa diskriminácie,¹⁷ čím porušuje zákonné práva osoby s hendikepom. Nie je podstatné či zamestnanec vzdelávacieho zariadenia koná z nariadenia vedenia alebo z vlastného presvedčenia. V prípade porušenia zákona je diskriminujúca osoba povinná čeliť vyvolaným následkom a za svoje správanie je zodpovedná v celom rozsahu.

Problémom týkajúcim sa vzdelávacích zariadení nie je len neumožnenie vstupu do zariadenia osobe s vodiacim psom. Osoby so zrakovým postihnutím sa stretávajú taktiež s neochotou komunikovať o možnostiach vyriešiť ich požiadavku alebo pomôcť pri hľadaní náhradnej alternatívy. Rovnako tak je problémom zabezpečenie rovnakých práv pre všetkých ľudí bez rozdielu – a tým je aj prístup osôb so zrakovým hendikepom spolu s ich vodiacim psom do priestorov školy, telocviční, školského klubu či špecializovaných učební. Direktívnym obmedzením pohybu vodiaceho psa sa výrazne znižuje osobná sloboda a nezávislosť nevidiaceho. Pri snahe využiť tieto svoje práva sa stáva odkázaným na ľudského asistenta.

V každom prípade sa ako najväčší problém javí neinformovanosť zamestnancov vzdelávacích zariadení o uvedenej problematike. Osoby so zrakovým postihnutím v sprievode vodiaceho psa sú častokrát vystavované pri návšteve vzdelávacích zariadení stresu a nedôstojným situáciám, pri ktorých je potrebné argumentovať a dožadovať sa svojich zákonných práv. Situáciu vnímame ako neuspokojivú a sme toho názoru, že je potrebné venovať pozornosť systému sprostredkovávania informácií pre riadiacich pracovníkov i zamestnancov a ostatných zúčastnených, ktorí prichádzajú vo vzdelávacích zariadeniach do priameho kontaktu s osobami s ťažkým zrakovým postihnutím, ktorých sprevádza vodiaci pes a zabezpečiť tak ich komfortný, bezproblémový vstup a pobyt v uvedených priestoroch.

¹⁷ Ustanovenie § 2a(3) Zákona o rovnakom zaobchádzaní

POUŽITÉ ZDROJE

History of Guide Dogs. In:

<https://www.igdf.org.uk/about-us/facts-and-figures/history-of-guide-dogs/> (Online 05.04.2020)

Repková K.: Rozkvet ústavnej starostlivosti. In:

<http://www.historiarevue.sk/index.php?id=2005repkova5> (Online: 10.04.2020). ISSN 1335-8316